

Svensk-Lettiska Föreningen Nr 2 (56) 2011, Augusti

Ordförande: Martin Ancons, tel 070-292 94 80, e-post: martin@envengi.com
Redaktion: Conny Mörke, Bäverbäcksgård 15, 1 tr, 124 62 Bandhagen
tel 073- 581 77 15, e-post: conny.morke@telia.com
Postgiro: 94 86 93-7, medlemsavgift 150 kr
Hemsida: www.svensklettiska.se

2011 ÅRS BALTIKUMDAG

Den 18 september mellan kl. 12.00 - 16.00 är det dags för sjätte upplagan av Baltikumdagen ute i Grödinge.

Baltikumdagen är ett samarrangemang mellan Svensk-lettiska föreningen, Litauiska föreningen i Sverige, Estniska Institutet m.fl. estniska föreningar samt Grödinge hembygdsförening.

2011 års program kommer i likhet med tidigare år att bjuda på

- Folkmusik och folkdansinslag
- Körsång
- Bokbord med baltisk litteratur (på svenska)
- Försäljning av keramik och linneprodukter från Baltikum
- Hantverksframställning och hantverksförsäljning
- Försäljning av baltiskt livsmedel
- Lotteri
- Försäljning av kaffe/the/saft med bröd

Sist men inte minst, det är högst lämpligt att ta med en egen picknickkorg och avnjuta det medhavda i den vackra Vårstavi-parken.

Busstransport t o r Sth Cityterminalen – Vårstavi kommer att ordnas till självkostnadspris. Närmare info längre fram.

Vill Du själv delta i Baltikumdagen och visa baltiska varor och eller verksamheter, är Du välkommen att kontakta Lars Hjeltman (070 699 74 85) eller Diana Krumins Engstedt (08 801180).

Att medverka är helt kostnadsfritt !

Vägbeskrivning till Vårsta (Nynäsvägen 4 / Grödinge):

Med bil till Tumba, därifrån väg 226 mot Nynäshamn. Framme i Vårsta ligger hembygdsgården vid sjön 100 m till vänster från rondellen. Parkering: "P Vasastugan, Vårstavi" (plats för 40 bilar)

Kommunalt med pendeltåg till Tumba, därifrån buss 716, 717, 727, 729 eller 736 till Vårsta. Promenad c:a 150 meter från busshållplatsen i Vårsta centrum, följ vägen framåt i bussens färdriktning och gå till vänster vid rondellen.

Lars Hjeltman

Några ord från ordförande om styrelsen 2011

Mitt namn är **Martin Ancons** och jag är föreningens ordförande. Jag är gift, har tre utflugna barn och nått en ålder av 60 år. Bor i Enköping och arbetar som VD i företaget Ljudanalys AB.

Här nedan följer information om styrelsens sammansättning, varje styrelsemedlem har skrivit en kort presentation som infogats under respektive namn.

Vice ordförande och Webbansvarig **Conny Mörke** Tfn: 08-647 95 99, 073-581 77 15 E-post: conny.morke@telia.com
Född 1973, uppvuxen i Stockholm och har idag en sambo från Engure. Arbetar som egenföretagare med reklamdistribution och reklamkampanjer. På fritiden gäller trädgård samt att på olika sätt informera om Lettland på Internet.

Styrelsemedlem och sekreterare **Lars Hjeltman** tfn 08 530 263 70, 070 699 74 85 E-post: larshjeltman@gmail.com.
Född 1941, familj hustru Ingegerd, två barn 44 resp. 42 år, 5 barnbarn.

Utbildning: byggnadsingenjör, reservofficer (major, Ingenjörtrupperna). Arbetat med, i urval: fastighetsförvaltning statligt och kommunalt, bl.a. de statliga museerna, handikappidrott (kanslichef på Svenska Handikappidrottsförbundet), Försvarsmakten (bl.a. i Baltikum) och f.n. på Svenskt Militärhistoriskt Bibliotek som skribent. Intresserad av: litteratur och historia, särskilt Baltikums och Lettlands, hembygden, ideellt föreningsarbete.

Styrelsemedlem **Diana Krumins Engstedt** f. Meschaks
Tel 08 80 11 80, mobil 073-945 39 66, diana.ke@blixtnil.se

Jag är 70+. Har varit gift två gånger. Har en gift son, en sonhustru och två små busfrön till barnbarn.
Jag har en fil.kand.-examen i konstvetenskap, etnologi och historia. Har arbetat i 30 år som intendent på Eskilstuna Konstmuseum. Efter pensioneringen har jag läst lettiska språket i tre år, gått en kurs i lettisk historia och en kurs i lettisk litteratur med namnet Captive mind, allt på Stockholms Universitet. Har skrivit konstartiklar i Dena och Briva Latvija. Har författat ett antal konstpublikationer samt boken Mor lärde mig om lettiska mat- och helgtraditioner. Är verksam i Lettiska Centralrådet i Sverige.

Styrelsemedlem **Maija Grinbergs** Tfn: 08-645 85 14, 070-141 41 32 E-post: grinbergsmaija@gmail.com
Har arbetat som lärare i lettiska vid Stockholms universitet i drygt 20 år och med uppdragsutbildning i lettiska för UD. Författare till artiklar om det lettiska språket i flera publikationer, medförfattare till Lettisk-svensk-lettisk ordbok. Idag verksam vid KTH som masterkoordinator för internationella masterprogram. Fritiden på senare år har ägnats åt den lettiska utvandringen till Brasilien på 20-talet genom kontakter med forskare i Lettland och ättlingar till utvandrare i Brasilien.

Styrelsemedlem **Mudite Hoogland Krasts** tfn: 08-7526334 E-post: mudite_hk@hotmail.com
Född i Lettland. Flydde med föräldrar som 2-åring med båt till Sverige. Har arbetat som farmaceut och som handläggare för kemiska arbetsmiljöfrågor. Sedan 2008 pensionär. Är verksam i många lettiska föreningar och lettiska kören i Stockholm. Styrelseordförande för Lettiska Centralrådet i Sverige och styrelsemedlem i Lettiska Europarådet.

Styrelsemedlem **Valdis Pavulans** Tfn: 018-300667 E-post: v_pavulans@yahoo.se

Styrelsesuppleant **Leo Eriksson** Tele. 070-5696969, 08-6420803 E-post: leo.eriksson@bredband.net
Jag är 48 årig arbetarson från Kiruna. Jobbar på Telia som utbildare.
Har stor erfarenhet av Lettland och har också arbetat där.

Styrelsesuppleant **Malin Engstedt** Lindhagensterrassen 9, 13 tr, S-112 18 Stockholm E-post: malin.engstedt@gamma.telenordia.se

Styrelsesuppleant **Mara Strautmane** Olof Palmes gata 16, 11137 Stockholm, E-post: mara.strautmane@gmail.com
mobil tel 073-6290451 mobil tel Lettland +37126583334

Valberedningen består av Madeleine Ågren (Sammankallande) och Astrid Alicia Sköldebring. Föreningens revisorer är Jerker Hansson och Nils Wikström. Kassörens posten är för stunden vakant.

Ni är mycket välkomna med både förslag och synpunkter på föreningens verksamhet!
Ni når mig på telefon 0171-30 706 eller mobil 070-854 06 70 eller e-posten martin@envengi.com

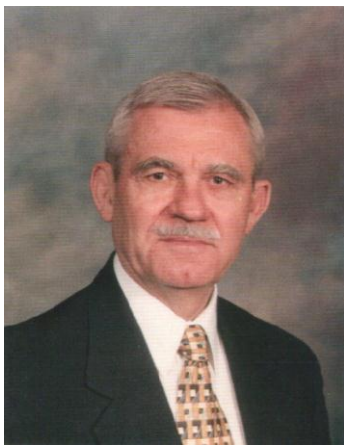
Mvh
Martin Ancons
Ordförande

Medlemsavgifter för 2011

Medlemskap kostar 150 kr per år för enskild medlem och 500 kr per år för föreningar och företag, beloppet betalas in på föreningens Plusgiro 94 86 93-7. Skriv namn, adress, telefon samt e-postadress om sådan finns, på inbetalningen

Styrelsen

Seminariekväll på Estniska huset i Stockholm med Andrejs Mezmalis från Riga

Svensk-Lettiska Föreningen inbjöd den 26 februari 2011 till en högtintressant seminariekväll på Estniska huset i Stockholm. Föredragshållaren var Andrejs Mezmalis från Riga, officer, författare och nu den lettiske utrikesministern Valdis Kristovskis rådgivare i frågor som rör utländska militära angelägenheter. Ämnet för seminariet var "De lettiska legionärerna under andra världskriget. Vilka var de, vilken verksamhet hade de, vad hände med dem efter kriget." Efter en kort introduktion om kvällens tema inledde Mezmalis seminariet genom att framhålla att ämnet var komplext. För att förstå tillkomsten av den lettiska legionen och politiken kring händelsen måste man gå tillbaka till första världskriget. Man måste känna till några av de viktiga händelserna som påverkade tänkandet och handlandet vid den tiden. Mezmalis gick här in på Lettlands historiska bakgrund från första världskriget och befrielsekriget 1918-1920. Han talade i sammanhanget också om den lettiska infanteriets (strelnieki) roll och deras erkända kapacitet på olika slagfält.

Mezmalis gick även in på ryska revolutionen 1917 och händelseutvecklingen i några av länderna i region samt USA:s engagemang i utvecklingen.

Föredragshållaren fortsatte därefter att berätta om den första Sovjetryska ockupationen av Lettland (1918-1919) och om fria Lettland (1920-1940). Den första ockupation, såsom letterna fick uppleva den täckte större delen av Lettland. Bolsjevikerna som invaderade Lettland lyckades mörda över 5000 människor, huvudsakligen i Riga och hade avsiktligt svältit ihjäl ytterligare 8590 innevånare i Lettland. Det är inte tillräckligt många fastslog den ryske underhuggaren och ledaren i Lettland Peter Stucka. I Sovjetunionen mördades 70000 letter, huvudsakligen män, som blivit kvar där efter första världskriget.

Noteras bör, att under 1918-1920 kämpade letter för sin frihet i Lettland mot den sovjetiska röda armén och tyska armen och med hjälp av de allierade från Väst lyckades man driva ut dessa båda arméer.

Ett fredsavtal slöts 11 augusti 1920 mellan Ryssland och Lettland, vars ordalydelse fastslog lettisk självständighet.

Under Lettlands självständighetstid (1920-1940) uppnåddes en levnadsstandard och utbildningsnivå motsvarande eller t o m högre än den skandinaviska. Politiskt sympatiserade man allmänt med västvärlden.

När Tyskland 6-7 oktober 1939 utfärdade en order om repatriering av tyskar i Lettland anade man i Lettland ej att det var ett förspel till vad som komma skulle, dvs iscensättandet av Molotov-Rippentrop pakten. Den andra Sovjetryska ockupationen av Lettland följde (1940-1941). Molotov-Rippentrop pakten tillät bl a Sovjet att invadera de baltiska staterna. Enligt dagens synsätt är detta en terroristisk handling, framhöll föreläsaren. I anslutning till denna pakt fanns också en hemlig massdeportationsplan av ester, letter och litauer till sovjetiska Gulag.

Letterna gjorde sig inga illusioner om nästa ondskefulla system som skulle komma att ockupera dem dvs den tyska ockupationen som varade 1941-1945. Den tyska ockupationen av Lettland ses som än mer onskfull än den av andra stater som Tyskland ockuperade i det att Hitler gav uttryck för att Tyskland behövde levnadsrum för tyskarna med allt vad det innebar av planmässigt förfarande att utrota urbefolkningen.

Det var under den tyska ockupationen som De lettiska legionärerna eller Den lettiska legionen tillkom som skulle inlemmas i SS. Den tyska ockupationsmakten började förbereda det lettiska samhället för detta och ockupationsmakten önskade sig att det skulle bli en frivillig anslutning till den tyska militära armén. General Danker (f d lettisk armégeneral), förklarade för tyskarna att det inte fanns något som helst intresse från letternas sida att ansluta sig frivilligt till en sådan legion. Lettiska soldater ansåg ej det låg i deras mentalitet att vara delaktiga i en SS armé. Tyskarna kände sig sårade av detta uttalande, men deras planer på att bilda en lettisk legion fortsatte oavsett detta. Vilka skulle då soldaterna i en lettisk legion slåss emot frågade sig letterna. Man skulle slåss mot bolsjevikerna som befann sig nära lettisk gräns, uppgavs det.

Det ter sig för många fortfarande oklart om legionärerna var frivilliga eller inkallade värnpliktiga. Frågeställningen är ej relevant eftersom det inte företogs någon märkbar rekrytering för en lettisk legion. Därtill kommer att det ej existerade ens något mindre förband som bestod av enbart frivilliga. Därav framgår hur absurt det är att benämna den lettiska legionen som frivillig, understryker föredragshållaren. Redan i utgångsläget visste man att någon rekrytering av frivilliga ej skulle ha några utsikter att lyckas. När Hitler beordrade de tyska funktionärerna i Lettland att skapa en lettisk legion gav han också order om att kalla den för frivillig och del av SS. Det här var givetvis ett propagandatricks både för inhemsk lettisk publik och gentemot omvärlden. Hitler ville härigenom ge en illusion av att letterna hade fäst sig vid den tyska ockupationsmakten och vid honom själv. Epitetet 'frivillig' var enligt internationella normer ej korrekt i det sammanhang det användes.

Den kanadensiske historikern H. Otto uppger i sin bok "Volunteers" for the Latvian Legion' att benämningen av den tyska inkallandet till militärtjänst av lettisk ungdom var helt emot Hague konventionen.

Lettiska legionen bestod mot slutet av sin existens av 38 000 personer. Lettiska legionens medlemmar utövade aldrig någon inkorrekt militär verksamhet och var endast i krig mot den Röda armén, aldrig mot den allierade västerländska styrkan, framhåller föredragshållaren. Därtill kommer att de lettiska legionärerna aldrig varit delaktiga i illdåd mot letter eller andra liknande sådana som utfördes av ryssarna 1940-1941 och tyskarna 1941-1945. Av senare forskning framgår att de lettiska legionärerna varken ideologiskt eller i verkligheten av någon, ej heller av den tyska militära ockupationsmakten benämns SS eller 'fuehrer'.

Efter andra världskrigets slut den 8 maj 1945 överlämnade sig de lettiska legionärerna till de allierades styrka.

Daina Zaidi

Några av Svensk - Lettiska föreningens styrelsemedlemmar åkte till Riga för att stärka gamla kontakter och knyta nya. Här följer deras reseberättelser:

Stockholms handelshögskola i Riga

Invigning av högskolan skedde 10. september 1993 i närvaro av kung Carl Gustav XVI. Skolan erbjuder 3-årig utbildning i Bachelor of Science in Business and Economics. Varje år söker fler än 1500 personer till de 115 platserna. Studenterna är huvudsakligen från Estland, Lettland och Litauen, men är öppen även för andra, t.ex från Vitryssland.

Intagningskraven är höga.

Den internationellt ackrediterade utbildningen genomförs helt på engelska och fakulteten är internationell. Skolan finansieras gemensamt av de svenska och lettiska staterna, liksom av privata donationer. Söndag förmiddag 20 mars besökte vi

Stockholms handelshögskola i Riga (Stockholm School of Economics in Riga). Den vackra fastighetens - i Jugendstil -förvaltare

Pēteris Krūmiņš förevisade oss allt från lektionssalar med den modernaste tekniken, aulan, biblioteket, kontorsrum till den vackra gården. Han berättade också intressant om skolans verksamhet. Besöket varade c:a en och en halv timme.

Söndag eftermiddag träffade vi nio medlemmar från Lettisk-svenska föreningen.

Det var sju förtjusande damer och två charmanta herrar under ledning av ordföranden Lidija Treigute. Det hela skedde på en stämningsfull restaurang i Jekabs kazarmes, nära armémuseet i gamla sta'n. Det var mest informella samtal. Vi satt alla kring ett stort bord och kunde bäst prata med bordsgrannarna. Medan vi njöt av kaffe, piroger och lettiskt kaffebröd som vi – Svensk- lettiska - bjöd på, fick vi veta att medlemmarna träffas ganska regelbundet. De försöker att upprätthålla de svenska traditionerna och firar t.ex. Valborg , Lucia, Gustav Adolf dagen, etc. Man ville gärna ha en talare från Svensk-lettiska till årets Valborgsfirande ute i Brīvdabas

muzejs (friluftsmuseet), Riga. (Nu vet vi att Lars Hjältman ställer upp).

Vid en liten drink, presenterade sig alla. De flesta var för blyga att göra detta på svenska, men någon vågade dock. Vi konstaterade att vi även fortsättningsvis vill ha kontakt med Lettisk-svenska föreningen i Lettland.

Måndagen 21 mars, sent på eftermiddagen hälsade vi **på Nordiska ministerrådets kontor i Riga**, i Bergs bazars. Vi hälsades välkomna av en vänlig chef, Imants Gross, som växte upp i Sverige, och blev efter frigörelsen från Sovjetunionen 1991 Lettlands förste ambassadör i Sverige.

Medan vi drack kaffe och knaprade på småkakor, berättade Imants utförligt om ministerrådets verksamhet. Ett av viktigaste arbetet är att se möjligheter för gemensamt nordiskt lettiskt samarbete. Kontoret arbetar också brett för att vara företrädare för det som är ”Nordiskt” och koordinerar ofta gemensamma nordiska aktiviteter. Kontoret fungerar också som projektadministratör för flera nordisk baltiska program och har ansvar för praktisk handläggning, kvalitetssäkring och liknande.

Vi fick se biblioteket med nordiskt litteratur, tidningar, musik och film.

Under besöket som varade nästan 2 tim. ställde vi frågor, framförallt om och hur, Svensk-Lettiska på bästa sätt skulle kunna få del av rådets kulturanslag.

Mudite Hoogland Krasts

Lunch på Sveriges ambassad

Från den dystra miljön runt Röda korset förflyttade vi oss med taxi genom stadens centrum till en helt annan värld nämligen de vackra kvarteren där Sveriges ambassad ligger. Området är ett bostadsområde som byggdes av burgna köpmän i slutet av 1800-talet och består av praktfulla villor omgivna av trädgårdar och lummiga träd. Området finns med på UNESCOs lista över världens kulturarv.

Sveriges ambassadör, Mats Staffansson, hade bjudit in oss på lunch i residenset. (Här kanske ska nämnas att ambassadören inför sin tjänstgöring i Riga läste en intensivkurs i lettiska för mig.) Vi serverades en mycket god tre-rätters lunch med ädla drycker vid ett vackert dukat bord. Stämningen var trevlig och fick oss att känna oss som en mycket välkommen delegation på statsbesök. Under lunchen fick vi höra om Sveriges förberedelser inför firandet av 20-årsdagen av Lettlands återvunna självständighet. Bl a skulle Sverige bjuda in några av de personer, som var ledande under frigörelseprocessen och Utrikespolitiska institutet skulle arrangera seminarier där dessa personer kommer att delta.

Vi berättade om föreningens verksamhet och aktiviteter och om den årligen återkommande Baltikumdagen. Här fick vi ett gott tips från ambassadören – att som pris till vinnaren av en tipsrunda ge biljetter för två till en Rigakryssning. Det förslaget kommer vi att följa.

Maija Grinbergs

PS. Numera är ambassadör Mats Staffansson medlem i vår förening.

Besök på Operan och Konstmuseet i Riga

En uppgift som Svensk-Lettiska föreningen har är att i Sverige sprida kunskap om Lettland. En viktig inkörsport till ett land är dess kulturutbud. Ett besök på Operan i Riga ger en stark musikalisk upplevelse men bjuder också på högklassig scenografi och ofta märkliga kostymer. Rigaoperan blir ju också inbjuden att ge föreställningar i många andra länder. Vem kan glömma den enastående föreställningen av Aida på Dalhalla häromåret!

Vi var en kväll i Riga på Nabuko av Verdi och man blev som alltid imponerad av det sceniska, denna gång utförd av konstnären Andris Freibergs och de magnifika dräkterna av konstnären Kristine Pasternaka. Samsons Izjumovs i Nabukos roll närapå knockade publiken med sin praktfulla, starka stämma.

Besök på Konstmuseet (Latvijas nacionalais makslas muzejs) i Riga.

Jag besökte Konstmuseet ibland före 1991 och brukade fråga om man kunde få tala med någon intendent. Det finns ingen hemma, blev svaret. Efter 1991 är intendenterna hemma och jag har blivit god vän med en av dem, dr i konstvetenskap och författaren Dace Lambergā. Hon hade vänligheten att visa oss utställningen "Den röda färgen". Röd färg har varit dyr och i gamla tider användes den till målningar med bibliska eller allegoriska motiv. Röd färg har också använts som politisk symbol - röda fanor, röda rosor - och den förekom flitigt i militära uniformer på den tiden en armé ville synas och bli igenkänd. Så sent som under andra världskriget fanns röda detaljer på tyska generalsuniformer. Numera gäller kamouflagekläder.

Efter Konstmuseet skulle vi gå till Nordiska Rådet och på vägen dit stannade vi på Esplanaden där en av initiativtagarna till Kalpaksmonumentet, Andrejs Mezmalis, berättade om Oskar Kalpaks, Lettlands förste befälhavare efter den första självständigheten 1918 och det monument till hans minne som sattes upp 2006, utförd av konstnären Pantelejevs.

På fundamentet står följande ord av nationalskalden Andrejs Eglitis: Vad mer än mitt hjärta kan jag ge dig, fosterland!

Diana Krumins Engstedt

Föreningen finns på Facebook och Twitter

Svensk - Lettiska föreningen ser en fördel i att vara med i Facebook och Twitter då vi känner att det är där intressegrupper, föreningar och företag idag når stora grupper av samhällsmedborgare. Det är i de sociala medierna unga människor hittar gemensamma beröringspunkter med andra likasinnade.

Även företag kommunicerar mer och mer via Facebook och Twitter med kunder. Vår förening ser det som ett sätt att nå gamla och nya medlemmar.

Kontakta gärna Conny Mörke conny.morke@telia.com om du vill ha hjälp med att gå med i Facebookgrupperna eller har några frågor!

Conny Mörke och Leo Eriksson